

( $P < 0,01$ ). Але процент вибракуваних еякулятів у дослідній групі був меншим, ніж у контрольній на 10,56% і становив відповідно 7,87 і 8,8.

Вживаність спермій після відтаювання при  $38^{\circ}\text{C}$  становила 7,5 год, що на 4,17% більше, ніж у контрольній – 7,2 год ( $P < 0,01$ ).

Таким чином, нами встановлено, що додавання преміксу КВМ-1БП до раціону бугаїв сприяє підвищенню кількості високоякісної нативної сперми. Сперма, одержана від бугаїв, яких утримували на цьому раціоні, відзначалася більш високими показниками якості і кріорезистентності. Застосування преміксу КВМ-1БП при годівлі племінних бугаїв дає змогу одержувати більшу кількість високоякісної спермопродукції.

### **Бібліографічний список**

1. Беренштейн Ф. Я. Микроэлементы в физиологии и патологии животных. - Минск: Ураджай, 1966.-196 с.
2. Кіщак І.Т. Виробництво і застосування преміксів.-К.:Урожай,1995.-272 с
3. Маменко О. М., Кандиба В. М. Високоєфективні вітчизняні премікси для сільськогосподарських тварин //Вісник аграрної науки. -1997.-№9.-С.41-45.
4. Осташко Ф.И. Биотехнология воспроизведения крупного рогатого скота. - К.: Аграрна наука, 1995.- 184 с.
5. Семаков В. Г. Рациональное использование быков-производителей. - М.: Колос, 1985.- 48 с.
6. Сперма бугаїв нативна. Технічні умови. ДСТУ 3535-97.- К.:Держстандарт України, 1998.- 24 с.

*Приведены результаты изучения влияния витаминно-минерального премикса на увеличение количества и качества спермопродукции быков-производителей и ее крioreзистентность*

*The results of the study of the vitamin-mineral premix impact to increase bull semen quantity and quality and its cryoresistance were presented.*

УДК 636.2.083.084.1:591.5

## **ПОВЕДІНКА БУГАЙЦІВ ПРИ ВИРОЩУВАННІ ЇХ НА М'ЯСО В РІЗНИХ УМОВАХ УТРИМАННЯ**

**І.В.Корх \***

Інститут тваринництва УААН

*У статті наведено результати досліджень по вивченню етологічних показників бугайців при вирощуванні їх на м'ясо при різних системах утримання.*

### **етологія, бугайці м'ясних порід, система утримання**

Одним з важливих показників відповідності технології літнього утримання тварин є їх поведінка.

---

\*Нуковий керівник - доктор с.-г. наук Є.І. Чигринов

З метою вивчення етологічних реакцій були проведені візуальні спостереження й хронометраж поведінки бугайців на протязі світлового дня з інтервалом в 15 хвилин за методикою Є.І.Адміна [1]. При проведенні досліджень враховували час на споживання корму, води, жуйку, відпочинок та рух.

**Методика досліджень.** Для проведення досліду було сформовано три групи бугайців-аналогів за живою масою, віком та вгодованістю. При цьому бугайців I групи на протязі літнього періоду досліду утримували в приміщенні на прив'язі, а аналогів II та III груп весь світловий день випасали на природному пасовищі.

Різні умови утримання молодняку визначили відмінності в ритмі основних елементів поведінки, особливо бугайців, що знаходилися на пасовищі, у яких поведінка в більшій мірі залежала від погодних умов, а також продуктивності та якості травостою.

**Результати досліджень.** Аналіз поведінки бугайців (табл.1) показав, що молодняк усіх груп основну частку світового дня витрачав на споживання корму та жуйку (40,0-40,6%). При цьому бугайці II та III груп, які перебували на пасовищі, витрачали на споживання корму відповідно на 46 та 26 хвилин більше, ніж аналоги стійлового утримання.

### 1. Результати хронометражу поведінки бугайців у літній період

| Показник         | Група   |      |         |      |         |      |
|------------------|---------|------|---------|------|---------|------|
|                  | I       |      | II      |      | III     |      |
|                  | хвилини | %    | хвилини | %    | хвилини | %    |
| Споживання корму | 94      | 15,7 | 140     | 23,3 | 120     | 20,0 |
| Жуйка,           | 165     | 27,5 | 138     | 23,0 | 120     | 20,0 |
| в т.ч.: лежачи   | 90      | 15,0 | 27      | 4,5  | 31      | 5,2  |
| стоячи           | 75      | 12,5 | 111     | 18,5 | 89      | 14,8 |
| Відпочинок,      | 245     | 40,8 | 175     | 29,2 | 198     | 33,0 |
| в т.ч.: лежачи   | 158     | 26,3 | 70      | 11,7 | 96      | 16,0 |
| стоячи           | 87      | 14,5 | 105     | 17,5 | 102     | 17,0 |
| Рух              | 43      | 7,2  | 78      | 13,0 | 81      | 13,5 |
| П'ють воду       | 53      | 8,8  | 69      | 11,5 | 81      | 13,5 |
| Всього,          | 600     | 100  | 600     | 100  | 600     | 100  |
| в т.ч.: стояли   | 352     | 58,7 | 384     | 64,0 | 409     | 68,2 |
| лежали           | 248     | 41,3 | 216     | 36,0 | 191     | 31,8 |

Установлено, що тривалість жуйки була дещо меншою у бугайців II та III груп – на 27 та 45 хвилин, у порівнянні з ровесниками, яких утримували на прив'язі і становила відповідно 23,0 та 20,0% основної частини світлового дня. Проте процес жуйки в положенні лежачи у бугайців стійлової групи був тривалішим на 63 та 59 хвилин, ніж у ровесників II та III груп, в яких жуйка в положенні стоячи була на 36 та 14 хвилин триваліша.

Слід відмітити, що відпочинок у бугайців усіх груп займав 29,2-40,8% трива лості світлового дня. В умовах пасовищного утримання бугайці довше відпочивали у положенні стоячи на 18 та 15 хвилин, ніж у положенні лежачи, а при стійловому утриманні спостерігався зворотній зв'язок. Так, бугайці I групи на 88 та 62 хвилини довше перебували в положенні лежачи, ніж аналоги II та III

груп. Відпочинок в положенні стоячи у бугайців, які перебували на пасовищі (II і III група) був відповідно на 14,5 та 23,0% тривалішим від всього часу, витраченого на відпочинок, ніж у бичків стійлового утримання.

Рухова активність, яка певною мірою відображала стан здоров'я, була вища у бугайців пасовищних груп на 35 та 38 хвилин у порівнянні з аналогами стійлової групи, що очевидно, пов'язано з їх пересуванням по пасовищу в пошуках корму.

Незначні відмінності між групами були виявлені і щодо часу, коли тварини пили воду. Так, бугайці, які перебували в приміщенні, витрачали його на 18 та 28 хвилин менше, ніж ровесники пасовищних груп.

Хронометражні спостереження показали, що в цілому, за період проведення досліджень, бугайці стійлової групи в положенні стоячи знаходилися 352 хвилини або 58,7% світлового дня, а молодняк пасовищних груп – відповідно на 32 та 57 хвилин або 9,1 та 16,2% більше. Тривалість відпочинку в положенні лежачи мала зворотну залежність.

Таким чином, спосіб утримання тварин суттєво впливає на характер їх поведінки, що, в свою чергу, впливає на їх продуктивність. При цьому бугайці пасовищного утримання більше часу витрачають на споживання корму, води та рух, проте менше – на жуйку та відпочинок в положенні лежачи у порівнянні з ровесниками стійлової групи.

### **Бібліографічний список**

1. Адмін Є.І. Методичні рекомендації по вивченню поведінки великої рогатої худоби / ІТ УААН.- Х., 1982.- 27 с.

*В статье изложены результаты исследований по изучению этологических показателей бычков при выращивании их на мясо при разных системах содержания*

*The results of the study on etiological traits of beef bulls with different housing systems are presented in the article*

УДК 631.14:636.2.084.1

## **НОРМАТИВИ ВИТРАТ ПРИ ВИРОЩУВАННІ РЕМОНТНИХ ТЕЛИЦЬ**

**Л.І.Кукла**

Інститут тваринництва УААН

*Викладено результати досліджень собівартості та структури витрат і їх нормативи при вирощуванні ремонтних телиць*

### **економіка, собівартість, телиці, приріст**

Витрати та структура матеріальних, трудових, кормових ресурсів і коштів в перехідний період до ринкових відносин значно змінилися як у тваринництві в цілому, так і при вирощуванні ремонтних телиць. В умовах значного спаду сільськогосподарського виробництва, нестабільних цін на основні та обігові засоби витрати на вирощування ремонтних телиць також зростають. При цьому